

تأثیر آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر موفقیت زنان در تربیت فرزندان؛ نقش واسطه‌ای الگوپذیری مذهبی و اجتماعی از حضرت زینب (س)

نام نویسندگان: وحید دستیار، علی حسن توفیقیان فر، زهره شیروانی

چکیده

هدف پژوهش حاضر مشخص کردن تأثیر آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر موفقیت زنان در تربیت فرزندان با آزمون نقش واسطه‌ای الگوپذیری مذهبی و اجتماعی از حضرت زینب (س) است. تعداد ۴۰۰ نفر نمونه این پژوهش از بین زنان و دختران ۱۵ تا ۴۴ ساله شهرهای استان اصفهان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند و پرسشنامه‌های محقق‌ساخته بر روی افراد نمونه اجرا شد. داده‌ها به روش آزمون رگرسیون تحلیل شد که نتایج نشان داد آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر موفقیت آنان در تربیت فرزندان و الگوپذیری اجتماعی و مذهبی آنان از حضرت زینب (س) تأثیر داشت. همچنین ملاحظه شد که الگوپذیری اجتماعی زنان از حضرت زینب (س) نقش واسطه‌ای داشت. همچنین ملاحظه شد که الگوپذیری اجتماعی زنان از حضرت زینب (س) بر موفقیت آنان در تربیت فرزندان و الگوپذیری مذهبی آنان از حضرت زینب (س) تأثیر داشت. الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) نقش واسطه را ایفا کرد، اما الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س) نقش واسطه را ایفا نکرد و نتوانست تأثیری بر موفقیت زنان در تربیت فرزندان داشته باشد و ۴۹ درصد از واریانس متغیر موفقیت زنان در تربیت فرزندان، تنها توسط دو متغیر الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) و آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء تبیین و پیش‌بینی شد.

واژگان کلیدی: نهضت کربلا، الگوپذیری اجتماعی، الگوپذیری مذهبی، موفقیت زنان در تربیت فرزندان، حضرت زینب (س)

مقدمه

نهیضت کربلاء، یکی از نهیضت‌های مهم و بنیادین در تاریخ بشریت و به ویژه تاریخ شیعه بوده است. گرچه این جنبش همراه با تلفات جانی، مالی و ... بوده است ولی دارای کارکرد و آثار متعدد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و مذهبی بوده است. این نهیضت در مسیر تحقق معنویت، فقط یک حادثه نیست؛ یک فرهنگ است برای اجرای امر به معروف و نهی از منکر، به نحوی که زندگی یک مسلمان شیعه حسینی، متأثر از قیام امام حسین (ع) است. این قیام، فرهنگ عاشورایی را شکل می‌دهد. یکی از جریان‌های مؤثر در پیشرفت نهیضت عاشورا، حضور قوی و مؤثر زنان بود که به گونه‌ای قلم بطلان بر کج‌اندیشی‌های جامعه آن روزگار درباره زنان کشید. در کربلا برخی از خواسته‌های واقعی زنان را می‌توان ملاحظه نمود از جمله: حق انتخاب، آزادی بیان و عقیده، آزادی عمل و حضور (آن‌چنان که خود می‌خواهند).

جامعه آن روز با توجه به دعوت اسلام و ارزش‌گذاری عظیم برای زنان، همچنان زن را به مانند موجودی ضعیف و قابل ترحم تصور می‌نمود و زنان حرم امام حسین (ع)، این تفکرات را به یک‌باره در هم شکستند و با قاطعیت و صلابت خویش، حضور مقتدر زن در عرصه اجتماعی را به نمایش گذاشتند. بنابراین، آنچه در درک این نهیضت اهمیت زیادی دارد، این است که در خلق آثار و ماندگاری این نهیضت، نقش زنان کمتر از مردان نبوده است. اگر چه حسین بن علی (ع) و ابوالفضل العباس (ع)، پدیدآورندگان راستین این نهیضت بوده‌اند، زینب کبری (س)، فاطمه صغری (س)، ام کلثوم و ... نیز از پیام‌آوران این نهیضت و راویان واقعی آن در جامعه بوده‌اند و آنچه که امروزه اسلام را زنده نگه داشته است بنا به فرموده امام خمینی (ره)، محرم و صفر است و این زنده بودن اسلام مرهون زنان و دختران فداکاری است که نهیضت کربلا را از نزدیک مشاهده، لمس نموده و پیام آن را به گوش جهانیان رسانده‌اند. اما مهم این است که بدانیم شکل‌گیری و پیش‌برد این نهیضت به عنوان یک جنبش مهم اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و دینی توسط زنان و بانوان غیور و فداکار حماسه‌ساز (چه زنانی که از خاندان عصمت و طهارت بودند و چه زنان دیگری که از یاران و شیعیان امام حسین (ع) بودند) به سرکردگی بزرگ‌بانوی کربلا حضرت زینب (س)، حماسه عظیمی از این واقعه بر جای نهاد.

گرچه زنان نهیضت کربلاء چندین نفرند، اما سرآمد زنان کربلاء یعنی حضرت زینب (س)، دارای جایگاه و ویژگی‌های شخصیتی خاص از قبیل شجاعت، حیا، استقامت، پایداری و نجابت بوده‌اند که اسوه صبر و مقاومت و تکمیل‌کننده قیام عاشورا در ارسال پیام این نهیضت عظیم بوده‌اند. در نگاه حضرت زینب (س)، دفاع از ارزش شهادت در راه خدا، چیزی جز زیبایی نیست. سخنرانی این بزرگ بانوی کربلاء در مجلس یزید، ماهیت حکومت ظلم را آشکار ساخت؛ به گونه‌ای که بعد از قیام کربلا حتی در تمامی ادوار تاریخ، زنان شجاع و متدین به هر نحو ممکن از خاندان عترت و طهارت جانبداری کردند و از جمله آن می‌توان به حضور فعال زنان نوقان مشهد مقدس در تشییع جنازه امام رضا (ع) اشاره نمود. تظاهرات زنان غیور و شجاع ایرانی در انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) در سال‌های ۵۶ و ۵۷، نمونه دیگری از رشد سیاسی زنان و مادران پاکدامن است که با حفظ عفت و حضور فراگیر و کارآمد در مقاطع حساس تاریخ، مسئولیت سیاسی، انقلابی و شرعی خود را به انجام رساندند. گریه بر امام حسین (ع) در راستای حفظ دستاوردهای نهیضت مقدس او و جاودانگی راه او صورت می‌پذیرد، زیرا امام حسین (ع) شایستگی آن را دارد که در تاریخ دنیا باقی بماند [۱].

بررسی‌های اولیه حاکی از آن است که شناخت زنان نهیضت کربلاء و آشنایی با جایگاه و شخصیت آنان، پیامدها و آثار متعدد اجتماعی، فرهنگی، شخصیتی و سیاسی در بین مردم به ویژه زنان و دختران داشته که این کارکردها به نوبه خود توانسته است نقش اساسی در ارتقای فرهنگ اسلامی و عاشورایی در بین زنان و دختران مسلمان ایفا نماید. در جامعه دینی ایران، تقویت هنجارهای اعتمادساز دینی و ارزشی می‌تواند کمک مؤثری در جهت افزایش سرمایه اجتماعی تلقی شود. یکی از آثار بسیار مهم و اساسی نهیضت پرافتخار حسینی علیه السلام، احیای ارزش‌های اسلامی و انسانی است که از نیازهای اساسی هر جامعه می‌باشد. ارزش‌ها یکی از عناصر برجسته و تأثیرگذار فرهنگ است و فرهنگ نیز به مثابه هوایی است که بدون آن تنفس اجتماعی ممکن نخواهد بود. در نگاه جامعه‌شناسان، فرهنگ، خشت‌های بنای اجتماعی است و ارزش‌ها، ملاط آن؛ زیرا اجزا و عناصر فرهنگ تحت تأثیر مستقیم ارزش‌ها قرار دارند. ارزش‌ها، باورداشت‌های ریشه‌داری هستند که اعضای جامعه یا گروه، به هنگام برخورد با پرسش‌ها درباره خوبی‌ها و بدی‌ها و امور مطلوب، آن‌ها را در نظر می‌گیرند. از این رو، گروه‌های اجتماعی بدون آن‌ها دچار اختلال در گفتار و رفتار اجتماعی می‌گردند. ارزش‌ها چراغ هدایت هنجار (گفتاری، رفتاری)

هستند و بدون آن‌ها، اساساً جوامع توان شکل‌گیری و انسجام ندارند. لازم به ذکر است دینی بودن ارزش‌ها منافاتی با اجتماعی شدن آن‌ها ندارد و آن هنگامی است که ارزش‌های دینی توسط غالب افراد جامعه پذیرفته شده و رفتار و اعمال آن‌ها بر پایه ارزش‌های دینی شکل گیرد. چنین ارزش‌هایی که رنگ دینی دارند، از ثبات و دوام برخوردارند. در غیر این صورت، هر ارزش اجتماعی‌ای نمی‌تواند به مثابه ارزش-های دینی کارایی داشته و افراد اجتماع را آسوده خاطر سازد؛ چرا که در ارزش‌های اجتماعی میل و خواست اکثریت گروه ملاک است، اما در ارزش‌های دینی، ملاک انسانیت بوده و در فرهنگ دینی افراد از حقوق اجتماعی یکسانی برخوردارند [۲]. تقلید و الگوپذیری آگاهانه و مطلوب از اسوه‌ها امری مهم و اجتناب‌ناپذیر در زندگی همه انسان‌هاست. به دلیل همین اهمیت است که در علوم گوناگونی همچون فقه، روانشناسی یادگیری، روانشناسی اجتماعی و تعلیم و تربیت، درباره آن بحث می‌شود. بدون تردید، در زمان حاضر، به دلیل هجوم گسترده فرهنگ بیگانه غرب به جوامع اسلامی و ترویج و تحمیل الگوهای خود به اقشار مختلف به خصوص زنان، اهمیت و تأکید یاد شده برجسته می‌گردد. در این برهه از زمان که زنان بنا به دلایل متعدد، در زمینه‌های مختلف زندگی اجتماعی، تربیتی، خویشتن‌شناسی و اسلام‌شناسی، بعضاً دچار سردرگمی و مشکلات شده، حتی برخی نیز دچار بحران‌های روحی و روانی گردیده و در راستای شناخت حقوق و خواسته‌های یک زن مسلمان دچار عدم شناخت و در برخی جنبه‌ها مورد ظلم و احجاف قرار گرفته‌اند؛ بهره‌گیری از پیام‌های نهضت کربلاء و شناخت نقش و ویژگی‌های زنان مسلمان در حفظ کیان دین اسلام و جایگاه واقعی زن در دین مبین اسلام برجسته جلوه می‌کند و می‌تواند جامعه و زنان آن را در پناه تعالیم دین، قرآن و نهضت عاشورا در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و تربیتی نسل آینده پویا و زنده نگه دارد. بنابراین مساله مهمی که نوشتار حاضر درصدد پاسخگویی به آن است، بررسی میزان آشنایی زنان جامعه ما با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء و تاثیر آن بر تربیت فرزندان با تکیه بر الگوپذیری مذهبی و اجتماعی از حضرت زینب (س) به عنوان بزرگ بانوی حماسه ساز در نهضت کربلاء و شیوه-های الگوگیری زنان و دختران امروز از این نهضت عظیم است.

چارچوب نظری

در این قسمت ابتدا به شخصیت و عملکرد حضرت زینب (س) قبل، در و پس از واقعه کربلا پرداخته شده است، سپس به دیدگاه متفکران مسلمان (استاد مطهری، امام خمینی (ره) و حضرت آیت ... خامنه‌ای) و دیدگاه جامعه‌شناسان (ژان ژاک روسو، پارسنز و رابرت لین) در مورد جایگاه زنان و در آخر به الگو و الگوپذیری (جایگاه الگو در اسلام و الگوپذیری در قرآن کریم و نهج‌البلاغه) اشاره شده است.

شخصیت و عملکرد حضرت زینب (س) قبل از واقعه کربلا: روش زینب (س) در طول زندگی نشانه‌ای از تعالیم اصلی اسلام راستین است. فاطمه (ع) در بستر مرگ به زینب (س) فرمود، برادرانت را تنها مگذار و از آنها مواظبت کن، تو بعد از من به جای مادر آنان هستی، و هرگز زینب (س) این وصیت را فراموش ننمود، هرگز شگفت‌آور نیست که زینب (س) در سن ده سالگی وظایف یک مادر را به عهده گیرد، زیرا وقتی شگفت‌آور است که ما زمان او را با زمان خود و موقعیت او را با مکان و موقعیت خویش مقایسه کنیم و چنین تصور کنیم که سن ده سالگی او هم، دوران بازیهای کودکانه بوده است. در حالی که تاریخ مقام و منزلتی بیش از اقتضای سن او را به ما نشان می‌دهد، حوادث روزگار او را پرورش داده و برای جایگزینی مادر گرامیش، مهیا کرده بود، تا برای حسن و حسین و ام‌کلثوم به جای مادر باشد [۳]. درباره شخصیت علمی و فرهنگی زینب بزرگ همین بس که امام سجاد (ع) به حضرت زینب (س) فرمود: «ای عمه! تو عالمه بدون معلمه و فهمیمه بدون مفهمه هستی» [۳]. شخصیت و عملکرد حضرت زینب (س) در واقعه کربلا: بهترین جلوه‌گاه برای شناخت وجودی حضرت زینب (س) همان سفر تاریخی کربلا و مطالعه ماجرای جان‌گذار واقعه عاشورا و به دنبال آن، خواندن داستان اسارت زینب (س) و همراهان او در کوفه و شام و برخورد با ستمگران و یاغیان آن زمان است، که تاریخ جزئیات آن را ثبت کرده و عظمت فوق‌العاده دختر علی (ع) را جلوه‌گر ساخته است [۴]. تاریخ، حرکت این بانوی بزرگ اسلام را بدور از تحریف و ابهام به تصویر کشیده و مقام پرستاری او را در طول زندگانی پرپرکتش ستوده است. بنابر اقوال سیره‌نویسان به هنگام اسارت تعداد کاروانیان متشکل از ۸۴ نفر کودک و زن و شخص امام سجاد و چند تن از غلامان حسین (ع) و همراهان او بود و زینب (س) در طول راه کربلا به کوفه و کوفه به دمشق در کنار کودکان بر سفره می‌نشست و آنان را از غذایی که امویان در اختیارشان می‌نهادند سیر می‌کرد و گاه در این تقسم به خودش غذا نمی‌رسید و گرسنه از سر سفره کنار می‌رفت [۳]. او در تمام مراحل واقعه کربلا یار و یاور برادرش امام حسین (ع) بود و در تمام سختی‌های روز عاشورا

چونان کوهی استوار بود و همه مصائب را تحمل کرد، تا این که برادرش امام حسین (ع) به شهادت رسید و هنگام وداع با بدن بی‌سر برادر چنان ناله و شیون سرداد که قره بن قیس می‌گوید: اگر هرچه را فراموش کنم، سخنان زینب دختر فاطمه (س) را که در آن لحظه برای برادرش حسین (ع) بر زبان جاری می‌ساخت فراموش نخواهم کرد. به خدا سوگند که بی‌قراری‌ها و سخنان زینب هر دوست و دشمنی را به گریه واداشت [۵]. پس از واقعه کربلا، حضرت زینب (س) یک شخصیت و عظمت دیگری پیدا کرده بود. زیرا وقتی او حسین (ع) را در روز عاشورا با آن روحیه قوی و نیرومند دید، زینب دیگری شد که دیگر احدی صلابت و شجاعت، صبر و استقامت او را نداشت. آری زینب، از ورای واقعه کربلا و شام غریبان حسینی، فردای حقیقت را می‌دید که تمامی ظالمان و ستمگران در پیشگاه تاریخ روسپاه و شرمسار خواهند بود. در غروب عاشورا حضرت زینب (س) با دلی پردرد و چشمانی اشکبار بازماندگان کاروان حسین بزرگ را دورش جمع کرد و یکایک آنها را به نوعی در آغوش گرفت و با خود گفت باید از کاروانیان در مقابل پیش‌آمدها حفاظت کنم و باید پیام عاشوراییان را به مردم زمانم و نسلهای آینده تاریخ برسانم [۳]. زینب قهرمان، با وجود سختیهای فراوان و دردهای طاقت‌فرسا، صبر و شکیبایی خویش را از دست نداد و با فداکاری و ایثار در راه اشاعه دین اسلام و فرهنگ شیعی با مردم کوچه و بازار شهرهای کوفه و دمشق سخنهای بسیار گفت و با برافکندن نقاب از چهره امویان، تبلیغات ناروای آنان را درباره خاندان پیامبر بر باد و حقایق جنگ سپاه کوفه با سپاه اندک برادرش را متذکر شد [۳]. در اسناد و مدارک معتبر تاریخی به وضوح دیده می‌شود دختر قهرمان علی بن ابیطالب (ع) پس از اسارت و بازگشت از دمشق به مدینه در حرم رسول خدا گاه بیگاه برای مردم مدینه و دیگر مسلمانان شهرها که به آن دیار می‌آمدند از ماجرای سقیفه بنی ساعده و شهادت مادر بزرگوارش و شهادت پدر و برادرش امام حسن مجتبی و پیام عاشورا بیان سخن به میان می‌آورد به طوریکه این گونه حرکات زینب قهرمان باعث شد امویان مدینه از یزید درباره حرکات آن بانوی بزرگوار کسب تکلیف نمایند [۳]. او پس از واقعه عاشورا، و در امتداد حرکت امام حسین (ع)، آن‌چنان قیام حسینی را نیکو تبیین نمود، که پایه‌های حکومت فاسق اموی به لرزه افتاد و صدای اعتراض مردم نسبت به ظلم و جور یزید بارها و بارها بلند شد. تا جایی که حرکت‌های گسترده‌ای بر ضد ظلم و ستم او سازمان گرفت [۶]. مهم‌ترین مرحله از مراحل زندگی بانوی کربلا، حضرت زینب (س) سرپرستی کاروان اسیران و رسانیدن پیام واقعه سرخ عاشورا بود و اگر زینب (س) نبود شاید واقعه عاشورا این چنین ماندگار نمی‌گشت. زندگی سراسر حادثه و مصیبت ایشان که با حادثه جانسوز کربلا گره خورده، تبیین کننده اهداف نهضت عظیم عاشورا و رسالت جدّ بزرگوار و امامان خویش است. زینب (س) پس از شهادت برادر عهده‌دار رسالتی بزرگ می‌شود، سرپرستی زنان و کودکان و از همه مهمتر رساندن پیام عاشورا به گوش مردمان فریب‌خورده و غافل از حق، زینب (س) در شجاعت و شهامت، سخنوری و منطق، عقل و تدبیر و هدایت و رهبری هر آنچه را که از محضر پیامبر (ص) و علی و فاطمه و حسین (ع) آموخته بود در مرحله عمل پیاده کرد و ذره‌ای ضعف از خود نشان نداد. پیروزی نهضت عظیم حسینی (ع) مرهون زحمات و تلاش‌های بی‌وقفه زینب کبری (س) بوده و ویژگی‌های خاص این بانوی بزرگوار در اسارت، موجب شد که این نهضت جاوید و ماندگار مانده و به سرمنزل مقصود برسد. حضرت زینب قیام برادرش را و حماسه عشق را جاودان نمود بوسیله: قطع نفوذ فکری بنی‌امیه از بین مردم، شرمساری مردم از یاری نکردن حق و کمک به ظالم، فرو ریختن ترسهای مردم از اقدام علیه ستم، رسوایی یزید و یزیدیان، بیداری روح مبارزه با فساد، پدید آوردن مکتب جدید اخلاقی و انسانی در جامعه و تبدیل شدن کربلا به دانشگاه عشق و حماسه و فداکاری [۵].

استاد مطهری در مورد نقش زنان و مشارکت آگاهانه و فعال آن‌ها در فعالیت‌های اجتماعی و توسعه پایدار کشور نظریات ارزنده‌ای را بیان و بر لزوم آگاهی جامعه از لحاظ تساوی زن و مرد و مشارکت آگاهانه زنان در امور جامعه تاکید نموده‌اند و می‌فرمایند: من هرگز ادعا نمی‌کنم که حقوقی که عملاً در اجتماع به ظاهر اسلامی ما نصیب زن شد ارزش مساوی با حقوق مردان داشته است، بارها گفته‌ام که لازم و ضروری است که به وضع زنان امروز رسیدگی کامل شود و حقوق فراوانی که اسلام به زن عطا کرده است و در طول تاریخ عملاً متروک شده به او باز پس داده شود، نه این که با تقلید و تبعیت کورکورانه از روش مردم غرب که هزاران بدبختی را برای خود آن‌ها به وجود آورده است [۷]. استاد مطهری نقش زن را در شکل‌گیری انقلاب و پیروزی آن بسیار با ارزش و مشارکت زنان در پیروزی انقلاب را یکی از ویژگی‌های ممتاز آن می‌دانند و بیان می‌کنند که: انقلاب اسلامی ایران ویژگی‌هایی دارد که در مجموع خود آن را در میان همه انقلابات جهان بی‌رقیب و بی‌نظیر ساخته است. یکی از ویژگی‌های آن، سهیم بودن بانوان است. بانوان سهم بزرگی از انقلاب را به خود اختصاص داده‌اند [۷]. وی فقر فرهنگی و سنت‌پرستی و مردسالاری را یکی از موانع عمده بر سر راه مشارکت زنان می‌داند و در مبارزه با مردسالارانی که کسب علم و آزادی را در همه زمینه‌ها فقط برای خود سزاوار می‌دانند و بیان می‌کنند که اسلام نه می‌گوید که زن از خانه بیرون نرود و نه می‌گوید حق

تحصیل علم و دانش ندارد، بلکه علم و دانش را فرضیه مشترک زن و مرد دانسته، و نه فعالیت اقتصادی خاصی را برای زن تحریم می‌کند [۷].

در اندیشه امام خمینی (ره) زن مربی جامعه است. پیدایش مرد و زن سالم از دامن زن پاکدامن است. زن تنها موجودی است که با دامن پاک خویش می‌تواند برکاتی به جامعه بدهد که نه تنها یک جامعه بلکه جوامع دیگر را هم تحت تاثیر قرار داده و با استقامت و ارزش های والای انسانی آشنا سازد [۸]. از دیدگاه ایشان تعهدپذیری اجتماعی و مسئولیت سیاسی - اجتماعی نه فقط مختص مردان، بلکه وظیفه زنان نیز می‌باشد و زنان نه تنها در خانواده بلکه در اجتماع نیز باید حضوری فعال داشته باشند. حضرت امام همواره تاکید می‌کردند که در نظام اسلامی، زن همان حقوقی را دارد که مردان، حق تحصیل، حق کار، حق مالکیت [۹].

حضرت آیت ا... خامنه‌ای در بحث از زن و حقوق اسلامی او در درجه اول بر رفع تبعیض و تفاوت میان زن و مرد در ارزش‌های انسانی و تکالیف اسلامی تاکید می‌کنند و می‌فرمایند: در ارزش‌های انسانی و اسلامی و نیز در تکالیف عمومی زن و مرد مسلمان در جامعه اسلامی هیچ تفاوتی بین زن و مرد وجود ندارد و این دو در ارزش‌ها صد در صد یکسان هستند [۶] و در زمینه وظایف اختصاصی زن و مرد معتقدند: در زمینه وظایف اختصاصی، آن هم بر اساس خصوصیات آفرینش زن و مرد اختلاف وجود دارد و اگر زن وظایف خود را بشناسد خواهد توانست ستم طبیعی را که بر او می‌رود برطرف سازد. دیدگاه حضرت آیت ا... خامنه‌ای نسبت به زن در عرصه‌های ضرورت اجتماعی یک دیدگاه مبتنی بر عدالت‌گرایی است که بیانگر ضرورت، سهم، آثار و نحوه حضور اجتماعی زنان است. ایشان تحقق تساوی را عین عدالت می‌دانند.

ژان ژاک روسو معتقد است زن طبیعت منفعل و هراس‌زده است و این حالات در عمل برای وظایف طبیعی او مفید است. زن بدون کمک مرد و ارزشی که مردان برای او قائل می‌شوند قادر به انجام کارهای خود نمی‌باشد. بر اساس این تفکر، زنان در واقع برای ادامه زندگی خود وابسته به ترحم مردانند. از یک طرف زنان به عنوان شهروندان در حیات عمومی جامعه به حساب نمی‌آیند و از سوی دیگر زنان برای ایفای نقش طبیعی خود به اقتضای طبیعتشان بایستی متکی بر مردان باشند و به این علت نمی‌توانند مستقل زندگی کنند راه عبور از خود به طبیعت تنها توسط مردان طی می‌شود و این هنوز مردان هستند که تحول خود برای رسیدن به طبیعت واقعی انسان را به عهده دارند [۱۰].

از نظر جامعه‌شناسان کارکردگرا، تنها نقش اساسی زن در جامعه برآوردن نیازهای جنسی مردان و فرزندزایی است و نباید تغییری در نقش‌ها ایجاد گردد. "رابرت لین" در کتاب زندگی سیاسی می‌گوید: مشارکت زنان در امور سیاسی و یا هر نوع وابستگی خارج از خانه به معنای دزدی از فرصت‌های خانوادگی است و از نظر او زنان نباید در زندگی شغلی از الگوی مردانه پیروی نمایند و در رقابت مستقیم با مردان طبقه خویش برآیند؛ زیرا تغییر در فرصت‌های شغلی و ایجاد برابری، موجب از هم گسیختگی ساخت خانواده خواهد شد. همچنین هرگونه تغییر در نقش زنان خطرات زیادی در پی دارد و واگذاری نقش به زنان در امور اقتصادی و سیاسی موجب تخریب کارکردهای کنونی جامعه می‌شود. بنابراین ضعف مشارکت زنان در امور سیاسی در عصر حاضر را، با اطمینان به این که جامعه صاحب زنانی مستعد پرورش رهبران و تداوم نسل است، می‌پذیرند [۱۱].

الگوپذیری به فرآیندی اطلاق می‌شود که در آن رفتار یک فرد یا گروه به مثابه محرکی برای افکار، نگرش‌ها یا رفتارهای شخص یا اشخاصی دیگر به کار گرفته شود [۱۲]. به عبارت دیگر، الگوپذیری یعنی فرآیند پیروی از یک مدل عینی و راهنمای عمل در رفتار و کردار. فرآیند الگوپذیری و تبعیت از آن را در سه مرحله خلاصه کرده‌اند: مشاهده، اکتساب و پذیرش. مشاهده الگو امری بدیهی در یادگیری مشاهده‌ای است و بدون مشاهده رفتار الگو اکتساب صورت نمی‌گیرد. اکتساب موارد مشاهده شده به عنوان دومین مرحله یادگیری مشاهده‌ای مستلزم توجه به سرنخ‌هایی است که الگو ارائه کرده تا از طریق آن بتواند پیام‌های مورد نظر را در رفتار الگوی مشاهده شده، تشخیص دهد. پس از مشاهده الگو و اکتساب آن، پذیرش معنی پیدا می‌کند. برای اندازه‌گیری پذیرش، یادگیرنده در شرایطی قرار داده می‌شود که می‌تواند آزادانه رفتار سرمشق را راهنمای عمل خود قرار دهد. اگر یادگیرنده از رفتار سرمشق استفاده کرد، معلوم می‌شود که به مرحله پذیرش رسیده است. اسلام به عنوان یک مکتب مترقی در طریق پیشبرد اهداف و ایجاد زمینه سازندگی می‌کوشد به عرضه و ارائه

الگوها بپردازد. اسلام برای الگو ارزش قائل است. معتقد است زمینه حرکت و جنبش و سیر به سوی مقصود باید بر اساس الگو باشد. الگوها باید موجبی برای ایجاد شور و عاطفه، احساس و عاطفه دینی باشند، ما را جذب کنند، بکشانند، رهبری و هدایت کنند و زمینه را برای همانندی ما با آنان فراهم سازند. ما در مکتب خود الگوهایی چون محمد (ص) و علی (ع) داریم، فاطمه (ع) و زینب (س) داریم، حسن و حسین (ع) داریم، امامان دیگر داریم. کودکان آنها الگو برای کودکان ما هستند، دخترانشان الگوی دختران ما، پسران و جوانانشان الگوی فرزندان ما. حتی دست پروردگان آنان (مثل ام‌ایمن، فضه، سلمان، ابوذر، میثم و...) نیز این لیاقت و قابلیت را دارند که راهنمای ما باشند و به ما درس زندگی، عزت و سرافرازی بیاموزند [۱۳]. از آنجا که فطرت آدمی آمادهٔ نقش‌پذیری از الگوست، قرآن کریم بر دقت در انتخاب الگو و عقلانیت آن بسیار تأکید می‌ورزد. اساساً بعثت پیامبران و ارسال رسولان از جانب خداوند متعال، به هدف ارائهٔ الگویی فکری و عملی برای انسان‌هاست. هرچند قرآن کریم تنها دو نفر از پیامبران را به صراحت الگو معرفی می‌کند، اما به دلایل عقلی و نقلی قطعی می‌دانیم که همهٔ پیامبران الگوی آدمیان‌اند. شاید علت اینکه قرآن تنها حضرت ابراهیم (ع) و پیامبر اسلام (ص) را الگو معرفی می‌کند، این است که این دو پیامبر بزرگوار، جامعیت و عظمت فوق‌العاده‌ای داشتند که بیش از دیگر پیامبران و در همهٔ امور می‌توانند الگوی آدمیان باشند. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «به یقین در ابراهیم (ع) برای شما اسوه و الگوی خوبی هست» (ممتحنه: ۴) لکن بلافاصله می‌فرماید «هر آن کسی که با ابراهیم و همچون او، از ایمان و عمل صالح برخوردار باشد، برای شما الگوست. بنابراین، ابراهیم (ع) نخستین و برجسته‌ترین الگو برای کسانی بود که با او بودند و همهٔ آنان الگویی پسندیده برای آیندگان خواهند بود. خداوند در آیه ۲۱ سورهٔ مبارکهٔ احزاب نیز می‌فرماید: «به یقین برای شما در زندگی رسول خدا (ص) الگو و سرمشق خوبی هست» در اینجا بیان این نکته ظریف ضروری است که قرآن کریم به دلیل برخورداری ابراهیم (ع) از برخی ویژگی‌ها، همچون امت واحد بودن و به مقام امامت رسیدن، او را اسوه و الگوی بارز و برجسته معرفی کرده است؛ زیرا الگوی شایسته باید در همهٔ ابعاد، نقش تربیتی و نمونه بودن خود را ایفا کند. این نکته نشانگر آن است که در عین وجود الگوهای مختلف، آدمی باید به الگوی حَسَن - الگویی که در همهٔ ابعاد و جوانب بهترین است - چشم بدوزد و تنها او را در همهٔ زوایای زندگی، نصب‌العین خود قرار دهد. بر این اساس، قرآن کریم آخرین پیامبر الهی، حضرت محمدبن عبدالله (ص) را که عصارهٔ خلقت و جامع همهٔ نیکی‌ها و فضیلت‌های پیامبران الهی است، الگوی حسن و نیکو معرفی می‌کند. شاید سرّ آن این باشد که پیامبر اکرم (ص) هم الگوی خوبی است و هم بهترین و کامل‌ترین الگو در همهٔ ابعاد است.

امیرالمؤمنین (ع) در نهج‌البلاغه با بیانی زیبا به نقش برجستهٔ الگو در تربیت آدمیان اشاره می‌فرماید. حضرت با اشاره به آیهٔ شریفهٔ قرآن که رسول خدا (ص) را الگو و اسوهٔ حسنه معرفی می‌کند، می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ (ص) كَافٌ لَكَ فِي الْأُسُوهِ» ۱ «رسول خدا (ص) برای شما در اسوه بودن کافی است» همان‌گونه که بیان شد، گویا همین کافی بودن و واضح و روشن بودن جنبه‌های الگویی در رسول گرامی اسلام (ص) دلیل معرفی او در قرآن به عنوان الگوی حسنه بوده است؛ زیرا آن وجود مقدس، بهترین الگو در همهٔ ابعاد است؛ تا جایی که همهٔ الگوها، الگو بودن خود را وامدار اویند؛ به این معنا که هیچ کس نمی‌تواند الگویی مناسب برای آدمیان بوده باشد؛ مگر اینکه به گونه‌ای از کمالات او برخوردار باشد و نور و روشنایی آن حضرت را عرضه کند. معیارهای الگوپذیری از منابع دینی قابل استخراج هستند. در اینجا، به حسنه بودن، ارزش محور بودن و ثبات رفتاری الگو اشاره می‌گردد:

الف. تفاهم بر حسنه بودن الگوپذیری: هم سالان، هنرپیشگان، ورزش‌کاران، شخصیت‌های سیاسی، مذهبی و ملی الگوهایی هستند که نوعاً افراد به آنان اقتدا می‌کنند. قید حسنه گویای این واقعیت اجتماعی و تاریخی است که الگو و الگودهی و الگوپذیری، هم جنبهٔ مثبت دارد و هم جنبهٔ منفی؛ یعنی انسانها هم از افراد درست و شایسته تقلید می‌کنند و هم از افراد نابهنجار و بدسیرت. بر سمت و سوی مثبت داشتن الگوگیری و تأثیرپذیری از شخصیت‌ها در آموزه‌های دینی تأکید شده است. امیرالمؤمنین علیه السلام هنگامی که مردم را به الگوپذیری از پیامبر فرا می‌خواند، به پاکی و طهارت آن حضرت اشاره می‌کند و می‌فرماید: به پیامبر، پاک‌ترین و شایسته‌ترین فرد، اقتدا کنید. قطعاً راه و رسم او الگویی است برای الگوظلّبان، و مایهٔ فخر و بزرگی برای کسی که خواهان بزرگواری باشد. و محبوب‌ترین بنده نزد خدا کسی است که به پیامبرش اقتدا کند، و گام بر جای گام او نهد [۱۴].

ب. تفاهم بر ارزش محور بودن الگوپذیری: فرایند الگودهی و الگوپذیری فرایندی نسبتاً پیچیده و متأثر از خرده‌فرهنگ‌هایی است که خانوادهٔ فرد بدان تعلّق دارد. بدون تردید، شخصیت اجتماعی والدین، طبقهٔ اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، محل سکونت و خانواده-

هایی که با آنها معاشرت می کنند و عوامل بسیار دیگر در فرایند الگوپذیری و الگودهی نقش دارد؛ اما بنابر رویکرد اسلامی، این مسئله با وجود آنکه واقعیت دارد، به معنای مجبور بودن خانواده ها در پیمودن فرایند از پیش تعیین شده نیست. از نظر اسلام، معیار توجیه پذیری الگوپذیری ارزش محور بودن الگوپذیری است (ممتحنه: ۴). آن گونه که از شواهد دینی برمی آید، در الگوپذیری، نه خویشاوندی و رابطه خونی اهمیت دارد و نه آشنایی و ظواهر مردمی، بلکه آنچه مهم است مسئله نزدیک شدن به ارزش ها از طریق الگوپذیری است. با این وصف، مسئله حایز اهمیت برای خانواده ها این است که با هم اندیشی در مسائل ارزشی، بنیانهای اعتقادی نوجوان را تقویت کنند و ظرفیت درونی آنها را در ملاحظه ارزش های انسانی و الهی ارتقا بخشند. اگر چنین نکنند نوجوانان در انتخاب الگو و نحوه الگوپذیری دچار اشتباه خواهند گردید و با انتخاب الگوهای نامناسب، در مسیر نادرست قرار خواهند گرفت (انفال: ۷۳).

ج. تفاهم بر ثبات رفتاری و شخصیتی الگو: الگوپذیری از روی هوس، در طول زمان، پدید می آید و به آرامی رشد می کند و در زمانی به اوج می رسد و سرانجام، رو به زوال می گذارد و از بین می رود. این نوع الگوپذیری در یک چرخه همیشگی سیر می کند؛ یعنی الگویی با تبلیغ رسانه ها، عوامل اقتصادی و خرده فرهنگ ها پدیدار می شود و الگوی قبلی را به محاق می برد و پس از مدتی، جای خود را به الگوی جدید پوششی و منشی می دهد [۱۵]. اگر این فرایند ادامه یابد هنجارهای جامعه شکسته شده، فرهنگ مردم جامعه عربان و در تضاد با ارزش های انسانی و بومی سیر خواهد کرد [۱۶]. آنچه افراد را در این باب بیش از همه کمک می کند توجه به آسیب های ناپایدار الگوهای لحظه ای و لزوم ثبات در الگوها و هنجارهای اجتماعی است. چنان که در قرآن اشاره شده است، الگوپذیری از سر هوس و با معیارهای فردی ثبات و استحکام نخواهد داشت (عنکبوت: ۴۱). ترغیب مردم به الگوپذیری از شخصیت های تاریخی و مذهبی، که از سوی دین و معصومان علیهم السلام بر آن تأکید شده است، به همین جنبه (ثبات در الگوپذیری) اشاره دارد. حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند: من در منش سیاسی، از حضرت نوح، ابراهیم، لوط، موسی و حضرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله الگو گرفتم [۱۷]. بنابراین، در محیط خانوادگی، توجه به ثبات شخصیتی الگوها از اهمیتی مضاعف برخوردار است.

فرضیه ها

بین آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء و موفقیت زنان در تربیت فرزندان رابطه وجود دارد.

آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر الگوپذیری مذهبی آنان از حضرت زینب (س) تاثیر دارد.

آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر الگوپذیری اجتماعی آنان از حضرت زینب (س) تاثیر دارد.

الگوپذیری زنان از حضرت زینب (س) بر موفقیت آنان در تربیت فرزندان تاثیر دارد.

روش شناسی

در این پژوهش، روش تحقیق پیمایشی است. جامعه آماری، شامل کلیه زنان و دختران (۴۴-۱۵) ساله شهرهای استان اصفهان می باشد که تعداد آنها براساس آمار اخذ شده از سازمان ثبت احوال استان اصفهان برابر با ۱۱۳۳۵۹۰ نفر بوده است. بر اساس جدول مورگان (۱۹۷۰) حجم نمونه، برابر با ۳۸۴ نفر برآورد گردید، که به منظور کارایی بیشتر و نتایج مطلوب تر، به ۴۰۰ نفر ارتقاء داده شدند. در این پژوهش استان اصفهان به چهار قسمت تقسیم گردید و در هر قسمت ۵۰ یا ۱۰۰ پرسشنامه (جمعاً ۴۰۰ پرسشنامه ی محقق ساخته) توزیع گردید. از حوزه جنوب استان (دهقان و سمیرم، هر کدام ۵۰ پرسشنامه)، از حوزه شرق (جرقویه علیا و سفلی، هر کدام ۵۰ پرسشنامه)، از غرب (نجف آباد، ۱۰۰ پرسشنامه) و از شمال (کاشان، ۱۰۰ پرسشنامه) در نظر گرفته شد و به منظور انتخاب کلیه ی اقصای جامعه از روش نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای استفاده گردید. در پژوهش حاضر روایی یا اعتبار پرسشنامه ی مذکور به شکل اعتبار محتوایی و صوری (یعنی با مراجعه به عقل سلیم و داوران متخصص و کتب و موضوعات مرتبط) بررسی شد و پس از جرح و تعدیل گویه های پرسشنامه ی تحقیق، روایی ابزار اندازه گیری مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی از هماهنگی درونی ابزار به روش آلفای کرونباخ استفاده شده است.

به منظور سنجش پایایی پرسشنامه قبل از انجام نهایی تحقیق ۴۰ پرسشنامه تکمیل شد و با کمک نرم افزار spss آلفا کرونباخ محاسبه شد. مقادیر بالای آلفا (بالتر از ۰/۷۰) و عدم ناهماهنگی در بین آیتمها، دلیلی بر مناسب بودن پرسشنامه است.

جدول ۱: معرفی دقیق متغیرهای تحقیق.

متغیرها	تعداد گویه‌ها	میزان پایایی	مقیاس و طیف
آشنایی با زنان نهضت کربلا (مستقل)	۹	۰/۸۲۲	مقیاس رتبه‌ای و پنج‌طیفی لیکرت (خیلی کم = نمره ۱)
الگوپذیری از حضرت زینب (س) (واسطه)	۱۴	۰/۸۹۲	۱، کم = نمره ۲، متوسط = نمره ۳، زیاد = نمره ۴
موفقیت زنان در تربیت فرزندان (وابسته)	۶	۰/۸۸۰	و خیلی زیاد = نمره ۵

یافته‌ها

الف) یافته‌های توصیفی

جدول ۲: وضعیت توصیفی پاسخگویان (N= ۴۰۰).

شغل * تعداد (درصد)	تحصیلات * تعداد (درصد)	گروه سن * تعداد (درصد)	سکونت * تعداد (درصد)
خانه‌دار ۱۹۱ (۴۷/۸)	بی‌سواد ۲۵ (۶/۳)	۱۵ تا ۲۴ سال ۵۴ (۱۳/۵)	شهر ۳۰۰ (۷۵)
مدیر و مهندس ۲۱ (۵/۳)	ابتدایی ۲۷ (۶/۸)	۲۵ تا ۳۴ سال ۲۱۱ (۵۲/۸)	روستا ۶۰ (۱۵)
امور پزشکی و بهداشت ۱۵ (۳/۸)	راهنمایی ۱۰۲ (۲۵/۵)	۳۵ تا ۴۴ سال ۱۳۵ (۳۳/۸)	عشایر کوچند ۴۰ (۱۰)
امور فرهنگی هنری ۲۵ (۶/۳)	متوسطه و دیپلم ۹۳ (۲۳/۳)	میانگین سنی ۳۱ سال	
کسبه و بازاری ۲۶ (۶/۵)	فوق دیپلم و لیسانس ۱۱۶ (۲۹)		
مشاغل فنی ۱۵ (۳/۸)	فوق لیسانس و بالاتر ۳۷ (۹/۳)		
مشاغل اداری و سازمانی ۴۳ (۱۰/۸)			
مشاغل کشاورزی ۳۵ (۸/۸)			
امور خدماتی و رانندگی ۲۹ (۷/۳)			

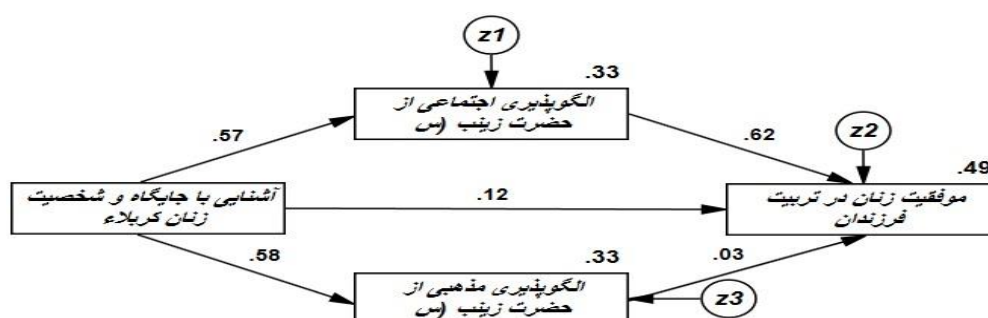
جدول ۳: نتایج توصیفی سازه‌های تحقیق و بررسی نرمال بودن آنها

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	حداقل	حداکثر
آشنایی با جایگاه و شخصیت زنان کربلاء	۳۰/۳۳	۵/۸۳۲	۰/۴۰۴	-۰/۰۳۷	۱۸	۴۵
الگوپذیری از حضرت زینب (س)	۴۹/۹۱	۸/۹۵۴	-۰/۰۹۷	-۰/۱۸۹	۲۸	۷۰
الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س)	۲۱/۷۰	۴/۲۰۹	-۰/۳۱۱	۰/۲۳۰	۷	۳۰
الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س)	۲۸/۲۱	۵/۳۴۳	-۰/۰۹۴	-۰/۱۵۴	۱۵	۴۰
موفقیت زنان در تربیت فرزندان	۲۱/۲۰	۵/۲۲۴	-۰/۳۵۲	-۰/۵۱۸	۸	۳۰

با توجه به جدول شماره ۳، میزان چولگی و کشیدگی (در بازه ۱- و ۱+ نشان می‌دهد داده‌های پژوهش از توزیع نرمال برخوردار بوده‌اند).

ب) یافته‌های استنباطی

نتایج یافته‌های استنباطی پژوهش در قالب آزمون رگرسیون و به کمک تحلیل مسیر گزارش شده است. در ابتدا یک مسیر مفروض آورده شده است. قبل از آوردن متغیرها در قالب مدل، عدم هم‌خطی بودن آنها مورد بررسی قرار گرفت^۱

شکل (۱): ضرایب استاندارد مدل پیشنهادی رابطه بین آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء و موفقیت زنان در تربیت فرزندان با میانجی‌گری الگوپذیری مذهبی و اجتماعی از حضرت زینب (س) (مسیر مفروض)

لازم است که در وهله اول کلیت تحلیل مسیر با استفاده از شاخص‌های کلی برازش مورد بررسی قرار داده شود و اصلاحات مدل رفع گردد (جدول شماره ۴) و در وهله دوم جزئیات تحلیل مسیر (جدول شماره ۵) تحلیل شوند. با توجه به مطلوب نبودن شاخص‌های برازش مسیر مفروض در جدول شماره ۴، با دو روش این مسیر اصلاح شده است. در اصلاح اول با توجه به اینکه رابطه الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س) و موفقیت زنان در تربیت فرزندان معنادار نبود ($P > 0.05$, $1/96 < \text{نقطه بحرانی}$ و $\beta = 0.03$)، پارامتر بین این دو متغیر حذف شد^۲ و در اصلاح دوم پارامتری از الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) به سمت الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س))

۱ (Condition Index = ۱۵/۵۲۷ و Eigenvalue = ۰/۰۱۲) و (Tolerance = ۱/۶۳۵ و VIF = ۰/۶۱۲)

۲ ثابت کردن این پارامتر زیر صفر

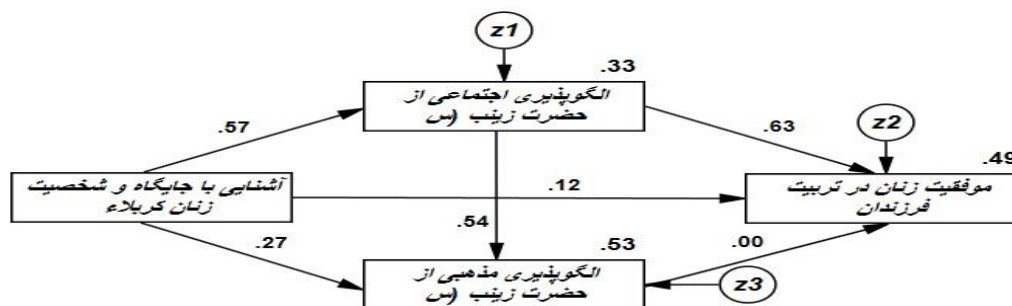
اضاف شد.^۳ حذف و افزودن چنین پارامترهایی به مسیر تدوین شده منجر به بهبود کلیه شاخص‌های برازش مطلق، مقتصد و تطبیقی شده است. بنابراین پس از دو اصلاح، شاخص‌های برازش وضعیت مطلوبی را نشان می‌دهند. شاخص RMSEA نیز برابر با ۰/۰۰۰ در دامنه مورد قبول قرار دارد، لذا مدل فاقد خطا است. نسبت مقدار کای-دو بر درجه آزادی که برابر ۰/۲۴ است و مقداری کمتر از ۵ دارد و نیز نشان-دهنده‌ی مناسب بودن برازش مدل می‌باشد. شاخص‌های GFI, AGFI, CFI, IFI, RFI, NNFI, NFI نیز مقادیر مطلوبی داشته و یک یا نزدیک به یک هستند و در مجموع نشان‌دهنده مطلوبیت مسیر اصلاح شده می‌باشند.

---

^۳ آزاد کردن پارامتری که آن را برابر با صفر ثابت فرض کردیم.

جدول شماره ۴: شاخص‌های برازش نکوئی برای اصلاح مدل.

Index	Hypothesized Model	Correction(1)	Correction(2)
		Description	
		Fix a Parameter to Zero	Free Parameter,s
		موفقیت زنان در تربیت فرزندان --> الگوپذیری مذهبی	الگوپذیری مذهبی --> الگوپذیری اجتماعی
CMIN	۱۳۷/۲۶۵	۱۳۷/۵۱۱	۰/۲۴۶
DF	۱	۲	۳
P	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۶۲۰
CMIN/DF	۱۳۷/۲۶۵	۶۸/۷۵۵	۰/۲۴۶
RMR	۳/۰۵۶	۳/۱۱۵	۰/۰۸۴
GFI	۰/۸۷۳	۰/۸۷۳	۱
AGFI	۰/۲۷۱	۰/۳۶۴	۰/۹۹۷
PGFI	۰/۰۸۷	۰/۱۷۵	۰/۱۰۰
NFI	۰/۸۱۲	۰/۸۱۱	۱
RFI	۰/۱۲۹	۰/۴۳۴	۰/۹۹۸
PNFI	۰/۱۳۵	۰/۲۷۰	۰/۱۶۷
CFI	۰/۸۱۲	۰/۸۱۳	۱
IFI	۰/۸۱۳	۰/۸۱۴	۱
NNFI	۰/۱۳۰	۰/۴۳۸	۱
RMSEA	۰/۵۸۴	۰/۴۱۲	۰/۰۰۰
PCFI	۰/۱۳۵	۰/۲۷۱	۰/۱۶۷
PRATIO	۰/۱۶۷	۰/۳۳۳	۰/۱۶۷

شکل (۲): ضرایب استاندارد مدل پیشنهادی رابطه بین آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء و موفقیت زنان در تربیت فرزندان با میانجی‌گری الگوپذیری مذهبی و اجتماعی از حضرت زینب (س) (مسیر اصلاح شده)

در شکل بالا (۲)، ضریب $0/57$ بیانگر مقدار بتای بین دو متغیر آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء و الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) است و عدد ($0/33$) بالای متغیر الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) بیانگر ضریب تعیین است.

جدول شماره ۵: وزن‌های رگرسیونی غیراستاندارد، استاندارد (ضرایب بتا)، نسبت‌های بحرانی، سطح معناداری، ضرایب تعیین و میزان تأثیرات.

مسیرها	برآورد غیراستاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی C.R.	P	برآورد استاندارد (بتا)	ضرایب تعیین
آشنایی با زنان کربلاء <---	$0/543$	$0/03$	$13/939$	***	$0/572$	$0/327$
آشنایی با زنان کربلاء <---	$0/193$	$0/03$	$6/402$	***	$0/269$	$0/527$
الگوپذیری مذهبی <---	$0/407$	$0/03$	$12/800$	***	$0/538$	
آشنایی با زنان کربلاء <---	$0/109$	$0/03$	$2/796$	$0/00$	$0/121$	$0/495$
الگوپذیری اجتماعی <---	$0/592$	$0/04$	$14/446$	***	$0/627$	
مسیرها	تأثیر مستقیم	تأثیر غیرمستقیم	تأثیر کلی	تأثیر غیرمستقیم		
آشنایی با زنان کربلاء <---	$0/269$	-	$0/577$	با دو مسیر	با یک مسیر	
آشنایی با زنان کربلاء <---	$0/121$	-	$0/480$	با دو مسیر	با یک مسیر	

در جدول ۵، به طور خلاصه می‌توان کوچکتر بودن مقدار P از $0/05$ را معیاری برای تفاوت معنادار مقدار محاسبه شده با صفر در سطح اطمینان ۹۵٪ دانست. (نماد *** نشان می‌دهد که $P < 0/001$ است). مقدار C.R. نیز مقداری است که به نام نسبت بحرانی خوانده می‌شود، این مقدار نشان می‌دهد که در صورت رد فرضیه صفری که مقدار این پارامتر را برابر با صفر قرار می‌دهد، تا چه حد احتمال خطا وجود دارد (در صورتی که قدرمطلق مقدار این نسبت کوچکتر از $1/96$ باشد، پارامتر محاسبه شده فاقد تفاوت معنادار با صفر است) شاخص-ای جزئی و سطح معناداری (P) آنها نشان می‌دهد که بین همه متغیرها رابطه معناداری وجود دارد. به این صورت که بین آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء با موفقیت زنان در تربیت فرزندان ($\beta = 0/12$)، الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) ($\beta = 0/57$) و

الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س) ($\beta = 0/27$) رابطه معناداری وجود دارد. در آخر بین الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) با موفقیت زنان در تربیت فرزندان ($\beta = 0/63$) و الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س) ($\beta = 0/54$) رابطه معناداری وجود دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) نقش میانجی را ایفا کرده است (با توجه به معنادار بودن اثر مستقیم و غیرمستقیم، نقش میانجی‌گری جزئی را ایفا کرده است)، اما الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س) نقش میانجی را ایفا نکرده است و نتوانسته است، تأثیری بر موفقیت زنان در تربیت فرزندان داشته باشد.

با توجه به نتایج این جدول، ۰/۴۹ از واریانس متغیر «موفقیت زنان در تربیت فرزندان»، توسط متغیرهای الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) و آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء تبیین و پیش‌بینی شده است. ۰/۵۳ از واریانس متغیر «الگوپذیری مذهبی از حضرت زینب (س)»، توسط متغیرهای الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س) و آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء تبیین و پیش‌بینی شده و ۰/۳۳ از واریانس متغیر «الگوپذیری اجتماعی از حضرت زینب (س)»، توسط متغیر آشنایی با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء، تبیین و پیش‌بینی شده است.

همچنین در جدول ۵، تأثیر کلی آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر موفقیت آنان در تربیت فرزندان، الگوپذیری اجتماعی و الگوپذیری مذهبی آنان از حضرت زینب (س) به ترتیب ۰/۴۸، ۰/۵۷ و ۰/۵۷ می‌باشد. همچنین تأثیر کلی الگوپذیری اجتماعی زنان از حضرت زینب (س) بر الگوپذیری مذهبی آنان از آن حضرت و موفقیت آنان در تربیت فرزندان خود به ترتیب ۰/۵۴ و ۰/۶۲ است. تأثیر کلی آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر موفقیت آنان در تربیت فرزندان خود به این صورت بدست آمده است:

$$0/480 = 0/121 \ 0/359 + \text{و} \ 0/359 = 0/63 \ 0/57*$$

بحث و نتیجه‌گیری

فعالیت‌های اجتماعی در جامعه مخصوص مردان نیست، بلکه زنان به عنوان یک تکلیف حق دارند در جامعه، با حفظ ارزشهای اسلامی حضور فعال داشته باشند. بررسی تاریخ عاشورا نشان می‌دهد که علاوه بر مردان، زنان نیز در آن نقش داشته‌اند. زمینه‌ساز این حضور و کسی که زنان را همراه خود در کربلا آورد، امام حسین(ع) بود. از نظر امام حسین(ع)، حضور زنان به خصوص حضرت زینب به عنوان بزرگ بانوی کربلا برای به ثمر رسیدن نهضت عاشورا ضروری بود. زیرا حضرت می‌دانست دستگاه یزید، علی‌رغم جنایاتی که در کربلا مرتکب خواهد شد، با یابی نشان دادن آن حضرت و یارانش، مسیر نهضت را تغییر خواهد داد. تنها کسانی که می‌توانند از این واقعه جلوگیری نمایند، حضور زنان در کربلا و اسارت آنان بود و به همین جهت زنان را با خودش آورد. این اقدام حضرت موجب شد تا توطئه دشمن با افشاگری و بیان حقایق توسط اسرای کربلا شکست بخورد و امام حسین (ع) و قیامش در تاریخ بماند و به نسل‌های آینده منتقل گردد.

در این پژوهش، یافته‌ها نشان داده‌اند که آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر الگوپذیری مذهبی آنان از حضرت زینب (س) تاثیر دارد. در واقع هر چه زنان شناخت و آگاه بیشتری در خصوص جایگاه و شخصیت زنان کربلا کسب نمایند بهتر می‌توانند در بعد اعتقادی و مذهبی از حضرت زینب به عنوان بانوی برجسته این نهضت تقلید نمایند. در واقع یکی از مهمترین رسالت‌های جامعه اسلامی ایران برای جامعه زنان، شناسایی الگوهای دینی و اسلامی است که معرفی این الگوها از ضروری‌ترین نیازها در شناخت صحیح شخصیت انسانی و جایگاه اجتماعی زنان می‌باشد. از آنجاییکه نقش‌آفرینی زنان در این نهضت عظیم منجر به پاسداری از ارزش‌های دینی گردیده است، زنان امروز جامعه ما می‌بایست با پیروی از رهنمودهای ایشان از ارزش‌ها و میراث‌های دینی و فرهنگی پاسداری و الگوپذیری کنند. بر اساس تئوری‌ها و تحقیقات جامعه‌شناختی، دین و الگوهای دینی- مذهبی به عنوان عامل انسجام بخش در جامعه عمل می‌کند و افراد از طریق شرکت در مراسم دینی وابستگی خود را به اهداف گروهی نشان می‌دهند. بنابراین برگزاری جلسات و کارگروه‌های ویژه در جهت شناخت هر چه بیشتر و بهتر جایگاه و شخصیت زنان کربلا و در راس آنان حضرت زینب (س) برای زنان جامعه امروز ما مهم به نظر می‌رسد.

در این پژوهش، همچنین یافته‌ها نشان داده‌اند که آشنایی زنان جامعه با شخصیت و جایگاه زنان کربلاء بر الگوپذیری اجتماعی آنان از حضرت زینب (س) تاثیر دارد. در واقع می‌توان این طور تبیین کرد که الگوپذیری اجتماعی زنان جامعه امروز ما از حضرت زینب (س) تابعی است از شناخت جایگاه زنان مشارکت کننده در نهضت عظیم عاشورا. بر اساس دیدگاه پارسونز به عنوان یکی از جامعه‌شناسان کارکردگرا، یکی از بهره‌گیری‌های موثر از فلسفه قیام عاشورا در بین شیعیان و عزاداران واقعی آن حضرت برقراری نظم اجتماعی می‌باشد که از راه تبادل معنا، نماد و اطلاعات حاصل می‌شود. زیرا ارزش‌ها و هنجارهای دنیای اجتماعی شیعیان بر ساختی است از قیام عاشورا و نیز شخصیت و جایگاه زنان شرکت کننده در آن که روابط میان فرهنگ، شخصیت و ساختار اجتماعی را با ارائه الگوهای تجربیدی و دارای قابلیت کاربرد عام (قیام عاشورا) به شکلی نظام‌مند به کار می‌گیرد. با بهره‌گیری از این تئوری شرکت زنان در مراسم عزاداری ماه محرم را می‌توان نوعی ساختار اجتماعی جهان تشیع دانست که در آن رفتارهای صحیح اجتماعی افراد جامعه همچون برقراری نظم، اجرای قوانین و مقررات اجتماعی و بهره‌مندی از امکانات مادی و معنوی .. باز تولید می‌شوند و از این طریق جلوی بسیاری از انحرافات اجتماعی که قشر زنان و نیز نظام خانواده را به خطر می‌اندازد، گرفته می‌شود.

در فرضیه دیگری از پژوهش رابطه بین الگوپذیری اجتماعی زنان از حضرت زینب (س) و موفقیت آنان در تربیت فرزندان مورد تایید قرار گرفت. نهاد خانواده یکی از نهادهای بنیادین حفظ، تربیت و فراگیری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی انسان است که مادر به عنوان معمار خانواده، مهم‌ترین نقش را در این محیط بر عهده دارد، چرا که کودک برای اولین بار در آغوش مادر قرار می‌گیرد و آداب و رسوم اجتماعی را از او می‌آموزد. از طرفی افزایش آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی در سطح جامعه همچون طلاق، اعتیاد و ... نشان‌دهنده کاهش مسئولیت‌پذیری و تاثیر مثبت مادران در تربیت فرزندان است. در حقیقت، زنان با نقش مهم الگویی و تربیتی خود تاثیر مهم و بی‌بدیلی در ساختن شخصیت فرزندان خود به عنوان آینده‌سازان جامعه بر عهده دارند، به گونه‌ای که قرآن کریم در میان سه نقش طبیعی

دختری، همسری و مادری زنان، بیشترین تاکید و ستایش را از نقش مادری داشته است. قرآن کریم با بیان الگوهای قرآنی همچون مادر مریم، مادر عیسی(ع) و مادر موسی(ع)، نقش سرنوشت‌ساز تربیت فرزندان و نسل آینده اجتماع را به مادران می‌سپارد. در این بین شاید یکی از مهم‌ترین راهکارهای عملی بازگشت زن امروز به ماهیت انسانی و الهی‌اش، عینیت بخشیدن به مصداق‌های خانواده برتر با الگوپذیری از نمونه‌های عملی تربیت در سبک زندگی اسلامی است و چه الگویی در این راه بهتر و مناسب‌تر از حضرت زینب (س) که در دامن سه مربی بزرگ که برترین انسانها هستند، تربیت یافت. پیامبرخاتم (ص) و امیرالمومنین (ع) و فاطمه (س) مربیان این بانوی بزرگوار بودند، لذا الگوپذیری از حضرت زینب (س)، فضای مساعدی برای تربیت فرزندان فراهم می‌نماید.

منابع

قرآن کریم

- [۱] هاشمی‌نژاد، ع ک (۱۳۳۶). «درسی که حسین به انسان‌ها آموخت»، تهران، نشر معارف.
- [۲] مریجی، ش ا (۱۳۸۵). «واقعۀ ی کرب و بلا»، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، جلد ۱.
- [۳] تقی‌زاده انصاری، ب (۱۳۸۳). زینب، بانوی ماندگار تاریخ، تهران، نشر علوم روز.
- [۴] واحد پژوهش (۱۳۸۸). حضرت زینب اسوه صبر و استقامت: سیری در زندگانی حضرت زینب کبری (ع)، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران.
- [۵] زرین، س (۱۳۹۱). نقش زن در قیام عاشورا، حوزه علمیه خواهران شهرستان اسدآباد.
- [۶] یزدخواستی، ب (۱۳۷۲). «زن و تغییرات اجتماعی»، اصفهان، انتشارات مانی، چاپ مهربان، چاپ اول.
- [۷] مطهری، م (۱۳۵۷). «نظام حقوقی زن در اسلام»، تهران، انتشارات صدرا، چاپ هشتم.
- [۸] محمدی، ن (۱۳۸۷). «آن چه امام برای زنان آرزو می‌کرد»، ماهنامه پیام زن، سال هفتم، شماره چهارم، تیر ماه صص ۵۹-۶۱.
- [۹] رفیعی طاری، ر (۱۳۷۹). «امام خمینی(ره) و بیداری زن مسلمان» مجموعه مقالات فارسی (تاملی بر جایگاه زن) انتشارات کمیته تبلیغات و ستاد، چاپ اول، ص ۱۴۲.
- [۱۰] سفیری، خ (۱۳۷۷). «جامعه‌شناسی اشتغال زنان»، تهران، انتشارات تبیان، چاپ اول.
- [۱۱] محمدی، ا (۱۳۷۴). «عوامل موثر در عدم حضور زنان در قانون‌گذاری و نقش زنان در این خصوص»، مجموعه مقالات زن، علم، صنعت و توسعه، نشر دفتر امور زنان نهاد ریاست جمهوری تهران، چاپ اول، صص ۱۰۹-۱۱۱-۱۰۶.
- [۱۲] سیف، ع ا (۱۳۸۴). تغییر رفتار و رفتاردرمانی: نظریه‌ها و روش‌ها، تهران: نشر دانا.
- [۱۳] قائمی، ع (۱۳۷۳). فاطمه (ع) برترین بانوی اسلام، قم، انتشارات هجرت.
- [۱۴] سیدرضی، م، ۱۴۱۴ق، نهج‌البلاغه، قم، نشر هجرت.
- [۱۵] رفعت جاه، م (۱۳۸۶). هویت انسانی زن در چالش آرایش و مد، کتاب زنان، ش ۳۸، صص ۱۳۵-۱۷۹.
- [۱۶] حدادعادل، غ ع (۱۳۷۲). فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران، سروش.
- [۱۷] علامه حلی، ح (۱۹۸۲). نهج‌الحق و کشف‌الصدق، بیروت، دارالکتب اللبنانی.

The effect of familiarity with the character and position of Karbala women on the success of women in bringing up children; the mediating role of religious and social modeling from Hazrat Zeinab (Peace Be Upon Her)

Vahid Dastyar¹, Ali Hassan Tofighian Far², Zohreh Shirvani

Ph.D. Student in Sociology of Social Issues of Iran, Mazandaran University, Mazandaran, Iran. ¹

² MA graduate student in Social Science Research and lecturer at Payam-e Noor University.

³ MA graduate student in Sociology from Dehaghan Unit, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran.

Author:

Vahid Dastyar, vdastyar95@gmail.com

Abstract

The purpose of this study is to determine the effect of familiarity with the character and position of Karbala women on the success of women in bringing up children with the test of the mediating role of the religious and social modeling from Hazrat Zeinab. A total of 400 individuals as sample of this research were selected among women and girls between 15 to 44 years old from cities of Isfahan province using multistage cluster sampling and then researcher-made questionnaires performed on these sample people. Data were analyzed using regression test method and the results showed that the familiarity of the society women with the character and position of Karbala women had an effect on their success in bringing up children and their religious and social modeling from Hazrat Zeinab. It was also observed that the social modeling of women from Hazrat Zeinab had an effect on their success in bringing up children and their religious modeling, too. Social modeling from Hazrat Zeinab played a mediating role but religious modeling from Hazrat Zeinab did not act as a mediator and could not have an affect on the success of women in bringing up children, and 49 percent of the variance of the variable of the women success in bringing up the children were only explained and predicted by two variable of social modeling from Hazrat Zeinab and familiarity with the character and position of Karbala women.

Keywords: Karbala movement, Social modeling, Religious modeling, Women success in bringing up children, Hazrat Zeinab (peace be upon her).